

ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Поряд із важливими соціально-економічними та політичними проблемами, що домінують у вітчизняному інформаційному просторі, останнім часом постійно обговорюється також тема реформи пенсійної системи. Пенсійне страхування є важливою складовою соціально-економічної стратегії держави, тому його удосконалення – необхідна умова створення ефективної системи соціального захисту непрацездатної частини населення. Пенсійне страхування має діяти як за принципами соціальної справедливості, так і за страховими принципами: всі громадяни мають право на пенсійне забезпечення, проте громадяни, які сплачують більші внески або працюють довше за інших, мають право й повинні отримувати більш високу пенсію. Необхідно констатувати, що українська пенсійна система на сьогодні практично не відповідає вказаним принципам, є фінансово нестабільною, не забезпечує розмір пенсій відповідно до трудового внеску більшості громадян і водночас створює умови для пільгового (здебільшого несправедливого) пенсійного забезпечення значної чисельності пенсіонерів.

Проблема пенсійного страхування знаходить відображення у наукових працях багатьох економістів. Вагомий внесок у розробку проблем реформування пенсійного страхування зробили закордонні вчені: Еуген Юрзіца, Петер Голиша, Г. Мак Таггарт та ін. Переважна більшість теоретичних положень щодо пенсійного страхування та перспектив його розвитку у пострадянських країнах розроблена ґрунтовно і представлена науковою спадщиною таких учених і практиків, як А. Н. Азриліян, О. Д. Василик, Б. Д. Гаврилишин, В. І. Грушко, Б. О. Зайчук, Г. С. Ковальська, В. Р. Колбун, Ю. С. Конопліна, Н. В. Кузьминчук, Е. М. Лібанова, О. Є. Мачульська, Б. О. Надточій, В. М. Опарін, М. В. Плаксіє, Д. В. Полозенко, Ю. А. Сковронська-Лучинська, С. І. Юрій, В. Б. Яценко.

Разом з тим, незважаючи на широкий спектр досліджуваних проблем і не применшуючи вагомості і значущості внеску вказаних учених, слід зазначити, що питання формування системи пенсійного страхування потребують більш глибокого науково-теоретичного та прикладного опрацювання. Недостатньо досліджені місце та роль пенсійного страхування у фінансовій системі держави в умовах переходу до соціально орієнтованої ринкової економіки, потребує подальшого дослідження питання збільшення надходжень до системи пенсійного страхування, питання формування інвестиційної стратегії недержавних пенсійних фондів тощо.

Загальна ціль статті - поглиблення теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення пенсійного страхування як складової фінансової системи держави.

Поняття “пенсійне страхування” визначено як один із видів соціального страхування, в рамках якого здійснюється внесення коштів у спеціальні фонди (в обов’язковій формі у Пенсійний фонд України (в перспективі також у Накопичувальний фонд) та у добровільній формі у недержавні пенсійні фонди) суб’єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності, а також особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, а також використання цих коштів для здійснення пенсійних виплат громадянам у зв’язку із настанням пенсійного віку або іншою умовою, передбаченою законодавством. На відміну від пенсійного забезпечення, при пенсійному страхуванні пенсійні виплати повинні бути адекватними попереднім страховим внескам. На сьогоднішній день лише в недержавному пенсійному страхуванні проявляється накопичувальна компонента.

К основним принципам здійснення пенсійного страхування віднесено:

- принцип універсальності (поширення пенсійного страхування на всіх громадян);
- принцип одноманітності й уніфікації страхових виплат (стандартизованість розрахунку розміру та умов надання пенсій);
- принцип еквівалентності (величина страхових виплат визначається величиною страхових внесків);
- принцип суспільства добробуту (фінансування пенсійної системи здійснюється за рахунок оподаткування).

Місце пенсійного страхування у фінансовій системі держави з урахуванням представленого визначення пенсійного страхування представлено на рис. 1.

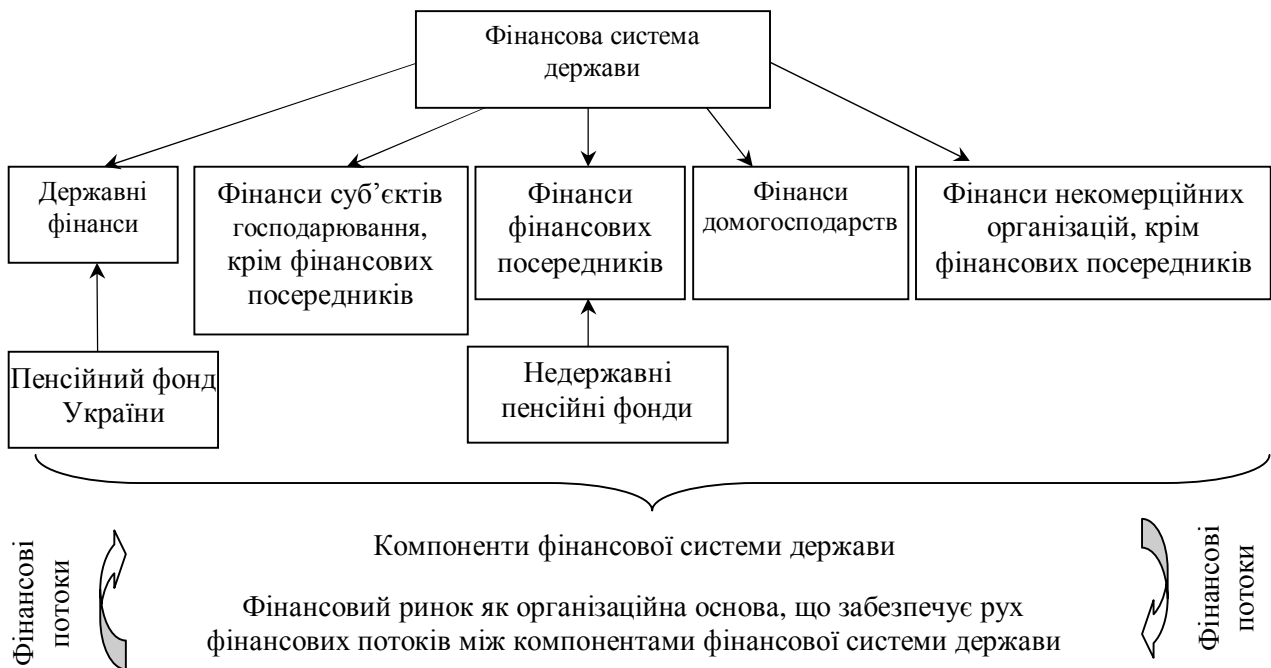

Рис. 1. Місце пенсійного страхування у фінансовій системі держави

Джерело: [1]

На сьогоднішній день пенсійне страхування в Україні представлено Пенсійним фондом України (ПФУ) і недержавними пенсійними фондами (НПФ), оскільки Накопичувальний фонд на даний момент не запроваджено. Недержавні пенсійні фонди мають дві суттєві ознаки: 1) НПФ за свою сутність є фінансовими посередниками; 2) НПФ є некомерційними організаціями.

Таким чином, пенсійне страхування у фінансовій системі держави представлено Пенсійним фондом України у складі першого компонента, тобто у складі державних фінансів, а також недержавними пенсійними фондами у складі третього компонента фінансової системи держави, тобто у складі фінансів фінансових посередників.

Для аналізу сучасного стану функціонування пенсійного страхування обрано показник, що дозволяє оцінити стан пенсійного страхування з урахуванням одночасно і фінансових, і демографічних чинників - коефіцієнт заміщення, який у загальному вигляді характеризує рівень матеріального забезпечення пенсіонерів шляхом співставлення середнього розміру пенсії і середнього розміру заробітної плати в країні. (рис.2).

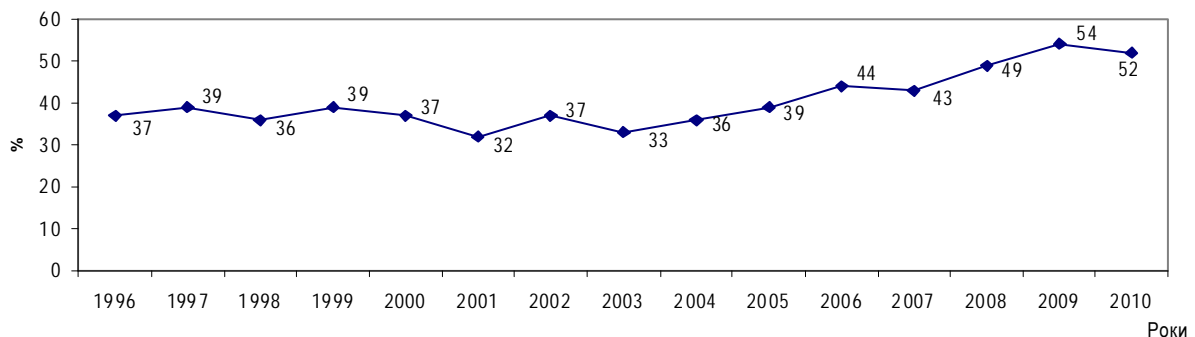

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта заміщення в Україні, %

Джерело: складено автором за матеріалами [2]

Даний показник в Україні за останні декілька років коливається і складає близько 50 %, що є досить високим значенням (враховуючи теперішню демографічну ситуацію в країні і той факт, що

переважна більшість пенсійних виплат громадянам України здійснюється в рамках солідарної пенсійної системи), проте одночасно і досить низьким (враховуючи реальний рівень теперішнього матеріального забезпечення пенсіонерів). Результати порівняння зазначеного показника в Україні та інших країнах представлено в табл. 1.

Аналіз коефіцієнта заміщення в Україні у порівнянні із даним показником в інших країнах підтверджує його високий рівень саме для солідарної пенсійної системи.

На основі дослідження величини і характеру ризиків різних моделей пенсійної системи країни доведено, що саме трирівнева пенсійна система дозволяє розподілити між її складовими ризики, пов'язані із змінами у демографічній ситуації (до яких найбільш чутливим є солідарний рівень пенсійної системи) та із коливаннями в економіці і на ринку капіталу (що найбільше впливає на накопичувальні рівні пенсійної системи). Такий розподіл ризиків надає пенсійній системі більшої фінансової збалансованості та стійкості, що застраховує працівників від різкого зниження рівня доходів після виходу на пенсію.

Таблиця 1

Середні коефіцієнти заміщення в Україні та інших країнах світу за 2006-2010 рр., %*

Країна	Перший рівень пенсійної системи (солідарний)	Другий рівень пенсійної системи (накопичувальний)	Сумарні виплати
Австралія	25	33	58
Білорусь	47	0	47
Велика Британія	17	17	34
Казахстан	0	38	38
Польща	34	25	59
Росія	33	0	33
Угорщина	43	27	70
Україна	49	0	49
Швеція	35	10	45

Джерело: складено автором за матеріалами [3]

Для інтенсифікації розвитку накопичувальної складової пенсійної системи необхідно створювати передумови поширення діяльності НПФ, дотримання яких дозволить створити цивілізований ринок послуг НПФ, органічно інтегрований у пенсійну систему України та у фінансову систему держави в цілому, а також використовувати грошові ресурси НПФ не тільки в інтересах учасників НПФ, а й в інтересах розвитку економіки країни.

На основі аналізу пенсійних систем більшості країн з розвиненою економікою можливо зробити висновок про те, що пенсійне страхування у світі еволюціонує від державно-розподільних до змішаних і, в подальшому, до недержавно-накопичувальних пенсійних систем. Основним підґрунтям розвитку пенсійних систем провідних країн визначено встановлення державою чітких правил створення пенсійних нагромаджень при передачі обов'язків щодо формування пенсій і управління пенсійними активами суб'єктам недержавного сектора економіки.

Створення другого рівня пенсійної системи означає запровадження в нашій країні системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування, яка, має вирішити цілу низку стратегічних задач соціально-економічного розвитку країни, зокрема:

- підвищення ефективності і справедливості підтримки доходів осіб похилого віку;
- встановлення чіткої залежності між внесками на пенсійне страхування і розміром пенсії;
- часткове зняття з держави та платників податків тягаря зобов'язань перед майбутніми пенсіонерами в умовах демографічної ситуації, що погіршується;
- приплив в економіку країни довгострокових інвестиційних ресурсів, розвиток фінансового сектора економіки.

К передумовам успішної реалізації пенсійної реформи в Україні можливо віднести:

1) Фінансові:

- Доходність від інвестування пенсійних активів має перевищувати темпи зростання заробітної плати.
- Вирішення проблеми нестабільності високодохідних інвестицій в рамках другого рівня пенсійної системи і недопущення значних коливань розміру пенсії людей, що досягли пенсійного віку з різницею в 2-3 роки.

- Пошук додаткових джерел фінансування пенсій, запровадження податкових пільг для працюючих осіб пенсійного віку.

2) Демографічні:

- Запобігання вирішенню проблем майбутніх пенсіонерів за рахунок відмови від покращення пенсійного забезпечення теперішніх пенсіонерів.

- Поступове підвищення пенсійного віку навіть в умовах відсутності зростання тривалості життя як наслідок низької народжуваності.

- Реалізація заходів щодо сприяння зростанню народжуваності в країні.

Основним вектором подальшого реформування пенсійної системи України має бути не відмова від солідарного рівня пенсійної системи, а його конструктивні зміни під впливом демографічних чинників, інтенсивне використання страхових методів. Разом з тим у посткризових фінансових умовах запровадження загальнообов'язкового державного накопичувального рівня пенсійної системи України не є доцільним, оскільки існує реальний ризик його руйнування на перших кроках впровадження. Однак запровадження ЄСВ може розглядатися як необхідне підґрунтя для формування індивідуальних накопичувальних рахунків.

Література

1. Махмудов Х. З. Напрями вдосконалення пенсійного страхування як елемента фінансової системи держави / Х. З. Махмудов, В. В. Даченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Випуск 30. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – С. 336–343.

2. www.mfsp.gov.ua – сайт Міністерства труда и социальной политики.

3. www.pfu.gov.ua – сайт Пенсионного фонда Украины.

336:334.722.8

*Беликова Е.Ю., к.э.н., доцент,
Макеевский экономико-гуманитарный институт*

АКЦИОНЕРНАЯ ФОРМА ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В АСПЕКТЕ КОГНИТИВНОГО КАРТИРОВАНИЯ

Все многообразие отношений, возникающих в системе функционирования акционерных обществ, предопределено самой сущностью данной формы хозяйствования, активное использование которой, как в прошлом, так и в настоящем периоде развития экономических отношений, актуализирует вопросы ее дальнейшего совершенствования. В процессе исследования были определены понятия, требующие уточнения в целях формирования базовых концептов развития акционерной формы хозяйствования.

Вычленение базовых (ключевых) концептов, которые «картируют предметную сферу отрасли специального знания» представляет собой первый этап метода построения когнитивной карты, которая «дает возможность проследить взаимосвязи между будущим, настоящим и прошлым изучаемого процесса» [1, 2]. Когнитивное картирование, по мнению некоторых авторов, предлагает фиксацию составляющих конкретного фрагмента научной сферы в «ментальном пространстве специалиста» [1]. Вторым этапом построения когнитивной карты является выявление основных концептуальных признаков и далее (3 этап) объединение тождественных концептов в категории – рубрики данной научной области.

Завершающим этапом построения карты выступает представление в виде схем (фреймов) отдельных фрагментов и всей структуры исследуемой научной темы в целом.

В процессе формирования когнитивной карты эксперты рекомендуют использовать метод построения концептосферы науки или ее фрагмента, который представляет собой построение совокупности концептов, особым образом систематизированных и упорядоченных, часть из которых образует ядро концептосферы [3].

Эксперты отмечают, что в экономико-компьютерной области базовые концепты постоянно претерпевают интеграционные изменения в связи с объективно предопределенной связью экономического механизма с правовым, социальным, технологическим и т.д. В результате